

6. Matsiuk Z. (2007) Linhvistychni osnovy metodyky vykladannia hramatyky ukrainskoi movy yak inozemnoi [Linguistic fundamentals for methodology of teaching the ukrainian grammar as a foreign one]. Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language, 2, 31–39 [in Ukrainian].
7. Omelchuk S. (2014) Navchannia morfolohii ukrainskoi movy na zasadakh doslidnytskoho pidkhodu : teoriia i praktyka [Teaching Ukrainian Morphology in Aspect of Research Based Approach : Theory and Practice]. Kyiv : Heneza, 368 [in Ukrainian].
8. Pavlenko O. M. (2016) Komunikatyvnyi metod u protsesi movnoi propedevtychnoi pidhotovky inozemnykh slukhachiv u tekhnichnykh VNZ Ukrainy [Communicative method in the process of linguistic propaedeutic training of foreign students in technical higher educational institutions of Ukraine : Proceedings of the International Conference]. Kharkiv : KhNADU, 102–105 [in Ukrainian].
9. Prohrama (2008) Yedyna typova navchalna prohrama z ukrainskoi movy dla studentiv-inozemtsiv osnovnykh fakultetiv nefilolohichnoho profilu vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy III–IV rivniv akredytatsii [The only typical Ukrainian language curriculum for non-philological foreign students of the main faculties of Ukrainian higher educational institutions of III–IV accreditation levels]. L. I. Dziubenko, S. S. Filipchuk, T. I. Shevchuk (Ed.). – Kyiv, 47 [in Ukrainian].
10. Prohrama (2017) Ukrainska mova. 5–9 klasy [The Ukrainian language. 5-9 Grades : prohrama dla zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv]. 93 [in Ukrainian].
11. Prohrama (2017) Ukrainska mova. 5–9 klasy [The Ukrainian language. 5-9 Grades : prohrama dla zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z rosiiskoiu movoiu navchannia]. N. V. Bondarenko, A. V. Yarmoliuk, O. V. Savchenko (Ed.). 60 [in Ukrainian].
12. Chaban N. (2017) Dosvid orhanizatsii praktychnoi roboty z ukrainskoi movy dla inozemnykh studentiv [Experience in organizing practical work in Ukrainian for foreign students]. Filolohichni studii, 16. 487–496 [in Ukrainian].

Костюшко В. И. Лингвистические основы формирования в иностранных студентов лексикологической компетентности в процессе обучения украинскому языку

В статье проанализированы современные лингвистические теории, концепции и подходы, составляющие лингвистическую основу процесса формирования у иностранных студентов лексикологической компетентности при обучении украинскому языку, а также уточнены лексикологические понятия, которые являются ключевыми в нем. Определено, что лексикологические понятия – это лингвистические концепты как учебные единицы, характеризующие лексическую систему украинского языка. Доказано, что при обучении студентов-иностранцев украинскому языку преподавателю следует учитывать сведения лингвистической науки о слове как основной единице языка, которая выполняет различные функции, главной из которых является номинативная. Слово реализует звуковой, семантический и грамматический аспекты языка, является носителем различных лексических значений, которые раскрываются в контексте, зависят от синтаксической роли, фразеологической связности, сочетаемости с другими словами.

Ключевые слова: лингводидактики, украинский язык как иностранный, методика обучения лексики украинского языка как иностранного, лексикологическая компетентность, лингвистические теории, лексикология, лексикологические понятия.

Kostiushko V. I. Linguistic bases of foreign students' lexicological competence formation in the process of the Ukrainian language teaching

The article analyzes the modern linguistic theories, concepts and approaches that make up the linguistic basis of the foreign students' lexicological competence formation during the process of Ukrainian language teaching, and specifies key lexical concepts in it. It is determined that lexical concepts are linguistic concepts as educational units that characterize Ukrainian lexical system. It is proved that during this process the teacher should take into account the information of the linguistic science about the word as the basic unit of speech, which performs various functions, the main of which is nominative. The word implements phonic, semantic, and grammatical aspects of language; it is the bearer of different lexical meanings that are revealed in the context, depend on the syntactic role, phraseological connectivity, and compatibility with other words.

Key words: language teaching methodology, Ukrainian as a foreign language, methodology of teaching Ukrainian vocabulary as a foreign one, lexicological competence, linguistic theories, lexicology, lexicological concepts.

УДК 378:373.3:371.13

Котубей В. Ф.

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

На основі аналізу сучасних досліджень і публікацій, визначено та обґрунтовано поняття «професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів»; окреслено основні напрями професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах гуманітарно-педагогічного коледжу (загальнопедагогічна, професійно-особистісна, гуманітарна, культурологічна). Представлено змістовну характеристику підготовки вчителів початкової школи на сучасному етапі. Висвітлено основні психолого-педагогічні ідеї щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Визначено вектор професійно-особистісного розвитку майбутніх педагогів початкової школи в трьох аспектах: теоретичному, практичному й особистісному.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі початкових класів, гуманітарно-педагогічний коледж, загальнопедагогічна, професійно-особистісна, гуманітарна, культурологічна спрямованість професійної підготовки.

У сучасних умовах розбудови держави, соціально-економічних змін, реформування системи освіти на гуманістичних та демократичних засадах, модернізації національної школи суспільство не влаштовує існуючий рівень готовності випускників педагогічних навчальних закладів до професійної діяльності. Перед педагогічною системою особливо гостро постала проблема вдосконалення роботи педагогічних навчальних закладів усіх рівнів акредитації щодо підготовки майбутніх учителів, зокрема початкових класів, з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, які відповідально ставилися б до результатів свого навчання.

Підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкових класів у професійному та соціокультурному аспектах окреслені в низці нормативно-правових документів, які закріплюють за молодшими спеціалістами основні вимоги до педагогічної та соціокультурної професійної діяльності. Тому окреслені вимоги до результатів педагогічної освіти зумовлюють важливість розгляду основних напрямів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах гуманітарно-педагогічного коледжу.

Для обґрунтування основних напрямів підготовки майбутніх педагогів початкової школи необхідно розглянути поняття «професійна підготовка». У сучасному тлумачному словнику української це поняття трактується як формування і розвиток в особистості тих психологічних якостей, знань, умінь і навичок, які необхідні для успішної роботи в цій професії [1, с. 693]. Підготовка студентів педагогічного профілю визначається С. Данильченко як процес і результат засвоєння системи професійних знань, усвідомлення особистісного сенсу цих знань, формування основних педагогічних умінь (аналітико-діагностичних, конструктивно-організаційних, прогностичних, комунікативних, рефлексивних), розвитку найважливіших професійно-особистісних якостей (любви до дітей, емпатії, толерантності, емоційної стійкості), становлення на цій основі особистого педагогічного кредо [2, с. 149]. Натомість М. Чобітько зазначає, що підготовку майбутнього педагога необхідно розглядати з позицій *науковості* (з метою формування фахівця високої кваліфікації за своїм профілем), *гармонійності й різнобічності* (де діяльність особистості не обмежується вирішенням суто професійних завдань, а передбачає володіння широким світоглядом, багатогранністю інтересів і вмінь, розумінням соціальної значущості різних видів професійної діяльності) [3, с. 30].

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності передбачає, на думку Н. Гузій, формування певних особистісних новоутворень, які представляють професійно-педагогічну культуру та професійну компетентність педагога й визначають успіх і якість педагогічної діяльності [4, с. 56]. Водночас Н. Глузман, обґрунтовуючи систему формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів, зазначає, що система професійного становлення педагогічних кадрів на педагогічному факультеті передбачає формування в майбутніх учителів початкових класів гуманістичної спрямованості діяльності, а також розвиток творчих здібностей, вироблення вмінь і, відповідно, педагогічної майстерності загалом для успішної самореалізації [5, с. 17]. Отже, професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів є процесом розвитку професіоналізму, результатом якого є становлення багатовимірної системи різноманітних характеристик знань, умінь, навичок, здібностей, ціннісних орієнтацій, рис і якостей особистості, які дають змогу ефективно здійснювати педагогічну діяльність у галузі початкової освіти.

Таким чином, підготовку вчителів початкових класів необхідно розглядати не як передання їм сукупності знань, а як процес трансформації особистості майбутнього вчителя з об'єктної в суб'єктну позицію активного професійного самовиховання. Не максимум знань, а їхня мобільність і самоврядність, гнучке пристосування до шкільних умов роблять студента придатним до педагогічної діяльності.

Розглядаючи компетентісну спрямованість нових навчальних програм для початкової школи, О. Савченко виокремлює основні напрями підготовки майбутніх учителів початкових класів: загальнопедагогічний, професійно-особистісний, гуманітарний, культурологічний [6, с. 42].

Одним із найважливіших компонентів – ядром системи навчання та виховання в гуманітарно-педагогічному коледжі – є загальнопедагогічна підготовка, основною метою якої є формування вчителя, який володіє основами педагогічної теорії і загальними практичними вміннями й навичками як показником здатності застосовувати теоретичні знання в практичній професійній діяльності. Водночас загальнопедагогічна підготовка виконує важливі соціально-професійні функції, забезпечуючи формування в майбутніх учителів початкових класів системи загальнопедагогічних знань і вмінь, розвиток педагогічного мислення, формування професійно-педагогічних якостей особистості, здійснюючи координацію всіх ланок професійно-педагогічної підготовки студентів гуманітарно-педагогічного коледжу. Така роль зумовлена тим, що загальнопедагогічна підготовка, по-перше, визначає специфіку формування фахівця саме в педагогічному коледжі, що відрізняє її від підготовки інших фахівців; по-друге, вона є системоутворюючою ланкою, що поєднує складові компоненти професійної підготовки; по-третє, в ній фокусуються всі види підготовки вчителя початкових класів до виконання основних професійних функцій, до роботи вчителем-вихователем; по-четверте, визначає професійно-педагогічну спрямованість всього навчально-виховного процесу в гуманітарно-педагогічному коледжі, орієнтацію її на формування всебічно розвинутої особистості вчителя. Значущість загальнопедагогічної підготовки полягає в тому, що вона надає цілісності та специфічності професійної спрямованості всій системі професійної підготовки вчителя.

Результатом гуманітарної підготовки, на думку І. Садової, є сформованість культурологічної компетентності. Продуктом цієї підготовки є культурна людина, моральна особистість, творча індивідуальність, соціально компетентний громадянин, професійно компетентний фахівець, відкритий до творчого

діалогу з іншими етнокультурами [7, с. 82]. Тому місією гуманітарно-педагогічного коледжу в галузі професійно-педагогічної освіти є реалізація нової моделі підготовки фахівця на основі синтезу й рівноцінності двох основних компонентів – культурологічного та професійного. Єдність цих двох основ дає змогу фахівцеві успішно оволодівати особистісно розвивальними, соціальними і професійними технологіями; самовизначатися в системі соціальних і культурних норм, відносин та інститутів; бути соціально мобільним, відкритим до перепідготовки та засвоєння інновацій соціально-гуманітарного, етнокультурного та професійного характеру.

Розглядаючи можливі шляхи формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів, Д. Пашенко виокремлює декілька причин необхідності культурологічної підготовки в навчальних закладах педагогічного спрямування: зростання в сучасному світі соціальної ролі культури, нагальна потреба в підвищенні культурного рівня педагогічних кадрів, спрямованість культурологічного знання на розкриття сутнісних сил людини, її внутрішнього багатства. Важливим складником культурологічної підготовки педагога є формування педагогічної культури вчителя, яка є інтегральною характеристикою педагогічного процесу, що охоплює єдність безпосередньої діяльності людей із передавання накопиченого соціального досвіду та результати цієї діяльності, закріплені у вигляді знань, умінь, навичок і специфічних інститутів такого передання від одного покоління до іншого [8, с. 23]. Рівень педагогічної культури визначається тим, якою мірою майбутній фахівець виконує роль вихователя і педагога та залежить від обсягу знань, якими володіє студент, життєвого досвіду, навичок та вмінь передання власних знань, етики, педагогічної естетики.

Естетична спрямованість професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів реалізується шляхом організації навчальної діяльності згідно з принципами *культуровідповідності* (забезпечує входження особистості в контекст сучасної загальнолюдської культури), *суб'єктності* (розвиток здатності надавати самому собі звіт у власних діях), *ціннісної орієнтації* (орієнтації студента на найвищі цінності: людина, істина, краса, добро тощо), *гуманізації та гуманітаризації* (виховання особистості студентів з орієнтацією на цінність людини, формування в студентів особливої власне людської форми ставлення до навколишнього світу й самого себе, власної діяльності), *естетизації* (надання естетичного вигляду процесу професійної підготовки шляхом формування у студентів естетичного ставлення до навчання й праці), *креативності* (формування і розвиток творчого ставлення студентів до будь-якого виду діяльності) [8, с. 10].

Досліджуючи теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів, Л. Хоружа виокремлює такі педагогічні умови естетичної спрямованості професійної підготовки педагога: усвідомлення сутності естетичної спрямованості; реалізація сукупності принципів, що забезпечують естетичну спрямованість; естетична спрямованість діяльності студентів у процесі професійної підготовки; врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів (сформованості особистісних якостей, системи ціннісних орієнтацій) і художніх інтересів (жанрових, творчих), розвитку естетичних потреб особистості студентів; розвиток вищої (естетичного) рівня сприйняття прекрасного [9, с. 11-12].

Естетична складова підготовки майбутніх учителів початкових класів забезпечує осмислення змісту і форм майбутньої професійної діяльності (оволодіння методами пізнання і фундаментальним знанням, що дає свободу в отриманні та використанні нових знань; досвід творчої дії й естетичної активності на основі відповідального вибору; комунікативну перспективу та взаємодію (співробітництво)). Отже, процес підготовки майбутніх учителів початкових класів необхідно здійснювати в умовах поєднання та взаємодії духовної культури й педагогіки, що забезпечує формування у студентів психологічної, теоретичної і практичної готовності до роботи з молодшими школярами.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів початкових класів – це процес засвоєння теоретичних і практичних навичок, формування необхідних психологічних якостей особистості педагога, що сприяють самореалізації й усвідомленню сенсу отриманих знань. Готовність до майбутньої роботи за фахом є результатом усвідомлення педагогом мети своєї діяльності, здатність аналізувати наявні умови, володіння певними знаннями, навичками й уміньми, досвідом професійної діяльності. Таке визначення результату підготовки задає вектор професійно-особистісного розвитку майбутніх учителів початкової школи в трьох аспектах: теоретичному (засвоєння знань у сфері професійної діяльності, вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку), практичному (оволодіння різними видами, формами організації професійної діяльності, набуття досвіду співпраці з іншими фахівцями для вирішення професійних завдань) та особистісному (формування педагогічної культури, творчої активності, здатності до самоаналізу і самооцінки).

Використана література:

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / укл. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; за заг. ред. В. Дубічинського. – Харків : «Школа», 2009. – 1008 с.
2. Данильченко С. Сутність професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів / С. Данильченко // Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія». – 2013. – № 2 (14). – С. 148–155.
3. Чобітько М. Теоретико-методологічні засади особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх вчителів : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / М. Чобітько ; АПН України ; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – Київ, 2007. – 43 с.

4. Гузій Н. Людиновимірність методологічної бази педагогічного професіоналізму як запорука успішної розбудови особистісно зорієнтованої освіти / Н. Гузій // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогіка. – 2013. – № 2 (11). – С. 53–60.
5. Глузман Н. Система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / Н. Глузман ; Кримський гуманітарний університет. – Ялта, 2011. – 44 с.
6. Савченко О. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи / О. Савченко // Гірська школа українських Карпат. – 2015. – № 12–13. – С. 39–50.
7. Садова І. Проблеми удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя у педагогічній теорії / І. Садова // Молодь і ринок. – 2012. – № 1 (84). – С. 80–84.
8. Пащенко Д. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Д. Пащенко ; Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2006. – 37 с.
9. Хоружа Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Л. Хоружа ; Інститут педагогіки АПН України. – Київ, 2004. – 45 с.

References:

1. Suchasnyy tlumachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: 100000 sliv / ukl. N. D. Kusaykina, Yu. S. Tsybul'nyk; za zah. red. V. V. Dubichyn's'koho. Kharkiv: «Shkola», 2009. 1008 s.
2. Danyl'chenko S. V. Sutnist' profesynoyi pidhotovky maybutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv / S. V. Danyl'chenko // Naukovi pratsi DonNTU. Seriya: «Pedahohika, psykholohiya i sotsiolohiya». – 2013. – № 2 (14). – S. 148–155.
3. Chobit'ko M. H. Teoretyko-metodolohichni zasady osobystisno-oriyentovanoi profesynoyi pidhotovky maybutnikh vchyteliv : avtoref. dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / M. H. Chobit'ko ; APN Ukrainy ; Instytut pedahohichnoyi osvity i osvity doroslykh. – Kyiv, 2007. – 43 s.
4. Huziy N. V. Lyudynovymirnist' metodolohichnoyi bazy pedahohichnoho profesionalizmu yak zaporuka uspishnoyi rozbudovy osobystisno zoriyentovanoi osvity / N. V. Huziy // Naukovyy visnyk Melitopol's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Ser.: Pedahohika. – 2013. – № 2 (11). – S. 53–60.
5. Hluzman N. A. Systema formuvannya metodyko-matematychnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya doktora ped. nauk : 13.00.04 / N. A. Hluzman ; Kryms'kyy humanitarnyy universytet. – Yalta, 2011. – 44 s.
6. Savchenko O. Ya. Kompetentnisna spryamovanist' novykh navchal'nykh prohram dlya pochatkovoyi shkoly / O. Ya. Savchenko // Hirs'ka shkola ukrayins'kykh Karpat. – 2015. – № 12–13. – S. 39–50.
7. Sadova I. R. Problemy udoskonalennya profesynoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya u pedahohichniy teorii / I. R. Sadova // Molod' i rynek. – 2012. – №1 (84). – S. 80–84.
8. Pashchenko D. I. Formuvannya hotovnosti maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do humanistychnoho vykhovannya uchniv : avtoref. dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / D. I. Pashchenko ; Natsional'nyy pedahohichnyy un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2006. – 37 s.
9. Khoruzha L. L. Teoretychni zasady formuvannya etychnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv : avtoref. dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / L. L. Khoruzha ; Instytut pedahohiky APN Ukrainy. – Kyiv, 2004. – 45 s.

Котубей В. Ф. Основные направления профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов

На основе анализа современных исследований и публикаций, определены и обоснованы понятия «профессиональная подготовка будущих учителей начальных классов»; обозначены основные направления профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов в условиях гуманитарно-педагогического колледжа (общепедагогическая, профессионально-личностная, гуманитарная, культурологическая). Представлена содержательная характеристика подготовки учителей начальной школы на современном этапе. Освещены основные психолого-педагогические идеи по совершенствованию профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов. Определен вектор профессионально-личностного развития будущих педагогов начальной школы в трех аспектах: теоретическом, практическом и личностном.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие учителя начальных классов, гуманитарно-педагогический колледж, общепедагогическая, профессионально-личностная, гуманитарная, культурологическая направленность профессиональной подготовки.

Kotubei V. F. The mainstream of the future primary school teachers' professional training

On the basis of modern research and publications analysis, the concept of “professional training of future primary school teachers” has been defined and substantiated; the mainstream of the professional training of the future primary school teachers in the conditions of humanitarian and pedagogical college (general pedagogical, professional-personal, humanitarian, cultural) have been outlined.

The profound characteristic of the primary school teachers' training at present stage has been presented.

The main psychological and pedagogical ideas concerning the improvement of the future primary school teachers' professional training have been highlighted.

The vector of the future primary school teachers' professional-personal development has been determined in three aspects: theoretical, practical and personal aspects.

Key words: professional training, future teachers of primary school, humanitarian-pedagogical college, general pedagogical, professional-personal, humanitarian, cultural-oriented orientation of professional training.